

ЗАСІБ АМПЛІФІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛОГАХ
ХУП-ХУШ ст.

Український бароковий діалог ХУП-ХУШ ст., розвиваючись під впливом західноєвропейської поезики і формуючи власну образно-художню структуру, часто використовував характерні стилістичні засоби, серед яких виділяється ампліфікація - нагромадження епітетів, синонімів, однорідних членів речення тощо. Їй приділялося багато уваги у кожному курсі теорії поезії і красномовства. Наприклад, автор київської риторики 1637 р. Йосиф Кононович-Горбацький, йдучи за вченням Цицерона про цей стилістичний засіб, вважає, що ампліфікація хвилює душі і викликає довіру до промовця. Він розуміє під цим терміном нагромадження додаткових відомостей про предмети, місцевості, спогади тощо /Див.: Маслюк В.П. Латиномовні поезики і риторики ХУП - І половини ХУШ ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. - К., 1983. - С.75/. Варто згадати, що бароко тісно співіснувало з схоластичними логікою та риторикою, тож і прийоми ораторського мистецтва були для нього близькими. Творці діалогів дуже дбали про їх зовнішній стиль, який міг засвідчити талант авторів.

Рационалістичний характер ампліфікації визначався тим, що головна мета його використання полягала у наданні об'єкту зображення величі, а самій манері викладу величавого, урочистого характеру. Все це поєднувалося із наростанням внутрішньої схвильованості поета, поглибленим психологізмом, слугувало передачі релігійних настроїв. Так, у діалозі на Успіння Богородиці один із декламаторів, возвеличуючи Матір Божу, характеризує її цілим ланцюгом визначень /Див.: Перетц В.Н. Украинский диалог и трени на Успение Богородицы // Известия ОРЯС АН. - 1913. - Т.18. - Кн.2. - С.3-4/.

Подібне явище зустрічаємо і в діалозі "Вірші на воскресіння Христове". Говорячи про муки, прийняті Ісусом в ім'я людини, декламатор звертається до Сина Божого:

О Христе воскресший, наш орле злотопарний...

Світе незаходимий, Христе, Світе Вічний,

Сине єдинородний, Божий, барзо слічний...

/Див.: Возняк М. Різдвяні й великодні вірші-орації зі збірника кінця ХУП - початку ХУШ ст. - Львів, 1910. - С.133-134/.

За М.Довгалевським, існувало два різновиди ампліфікації: річеза і словесна /Див.: Довгалевський М. Поетика. Сад поетичний. - К., 1973. - С.132/. Суть першої полягала у використанні різних сентенцій, довгих періодів, алегорій, завдяки яким твір ставав начебто величнішим і більшим. Наприклад, у "Похвалі на преславний день Різдва..." К.Транквіліона-Ставровецького прихід Христа на землю і реалізацію його божественних функцій автор описує за допомогою нагромадження однорідних присудків. За рахунок цього мовна партія набуває епічного, масштабного характеру, а сам образ Спасителя постає в ній дійовим і діючим /Див.: Українська поезія: Кінець ХУІ - початок ХУІІ ст. - К., 1978. - С.273/.

Тут виявляв себе притаманний барокко нахил до риторичної патетики, що слугував засобом досягнення величі. Наповнення тексту питаннями-окликами, звертаннями до читача - все це вело до посилення емоційного впливу.

При словесній ампліфікації думка висловлювалася не прямо, а шляхом вживання метафоричних слів. Це реалізувалося через застосування синонімів, метонімії, синекдох, алегорій, перифраз тощо. Наприклад, Душа, звертаючись до Тіла у діалозі І.Некрашевича "Суперечка Душі з Тілом", характеризує його як "обитель зла", перераховуючи всі гріхи, що наповнюють його /Див.: Кістяківська Н. Твори Івана Некрашевича, українського письменника ХУІІІ ст.: Розвідка й тексти. - К., 1929. - С.5/. Так само Бог, викриваючи бездіяльну віру, знаходить цілий ряд колоритних образів для підтвердження своєї думки /діалог "Бесіда Людини з Богом"/ Див.: Перетц В.Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы ХУІ-ХУІІІ веков. - Л., 1929. - Т.І. - Вып.3. - С.77/.

У разі, коли якийсь поняття або слово вживалося досить часто, щоб уникнути повтору, ампліфікація реалізується через перифраз, як це спостерігаємо у діалозі Йоаникія Волковича /Див.: Возняк М. Діалог Йоаникія Волковича з 1631 р. // ЗНТШ. - 1920. - Т.129. - С.75/.

Через ампліфікацію автори українських діалогів реалізували ще два важливих принципи: відображення та динамічності. Аналіз текстів доводить, що українські митці, розглядаючи жанр діалогу як навчально-виховний, використовували ампліфікацію не заради багатослів'я, а з метою нагромадження у творах додаткових відомостей, необхідних для ілюстрації окремих понять.